

spis je iz leta 1415), to je v čas, ko je začel deželni knez sklicevati zbere deželnih stanov, da mu odobrijo davke in vojaško pomoč. Zlasti zaradi uveljavljanja najemniške vojske, ki izpodriva fevdalno, in vzdrževanja dvora je deželni knez potreboval denar, ki pa ga je lahko dobil le na deželnem zboru, saj je bilo plemstvo zaradi privilegijev, zapisanih v deželnih ročinih, davkov oproščeno in jih zato ni mogel plemstvu nalagati brez njegove privolitve. Deželni zbori so tako potekali v obliki pogajanj, pri čemer so stanovi dobili možnost soodločanja v deželnih zadevah ali vsaj vplivanja na njihovo urejanje. Izoblikovala se je dualistična stanovska ustava in uprava, ki je dobila svoje trdne organizacijske oblike okoli leta 1500, ko so postali deželni zbori, z odobritvami vojaške pomoči in pravno izrednimi davki, skoraj redni, o čemer nam pričajo deželnozborski spisi. V nasprotju s 15. stoletjem, ko deželnozborski spisi v glavnem niso ohranjeni in si pri raziskovanju pomagamo z objavljenimi in ohranjenimi spisi meddeželnih odborov, ki se jih je udeleževalo tudi kranjsko plemstvo, pa so za vse 16. stoletje v primerjavi z drugimi avstrijskimi dednimi deželami najboljše ohranjeni in urejeni prav deželnozborski spisi kranjskih stanov, tako da so pomemben vir tudi za raziskovanje Štajerske, Koroške in obeh Avstrij. Prvi zvezek obsega čas od leta 1499 do 1515.

Uvod nas najprej seznanja z ureditvijo deželnozborskih spisov v Arhivu SR Slovenije, odgovarja na vprašanje, v kakšni meri so ohranjeni ter kaj vse razumemo pod temi spisi oziroma kaj k njim sodi. Nato sledi prikaz razmerja med deželnim knezom in deželnim zborom, meddeželnih sestankov, davčnega sistema, deželne in najemniške vojske ter centralnih organov vladarja. S pisarji, pripravo in pisanjem deželnozborskih spisov nas seznanja zaključek uvoda, kjer je še razlaga o transkripciji spisov.

Drugi del knjige obsega 129 večinoma prvič objavljenih virov (od tega pet iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani), ki so, kar se tiče tehnične strani, zelo pregledno objavljeni po načelih izdajanja virov. Časovno sodijo v dobo cesarja Maksimilijana I (1493—1519), vsebinsko pa se nanašajo na cesarska reformna prizadevanja v upravi in sodstvu, na beneško vojno s Habsburžani, na davčno in vojaško obremenitev kranjske dežele zaradi te vojne in na kmečki upor leta 1515. Morebiti je škoda, da nekateri manjkajoči ali poškodovani spisi niso nadomeščeni zaradi svoje pomembnosti iz kakšnega drugega arhiva (npr. spisi, ki se nanašajo na zbor dolnjeavstrijskih dežel v Mürzzuschlagu leta 1508). Razumljivo je, da so se pri tako zahtevni izdaji prikradle tudi nekatere manjše tiskovne in druge napake (npr. pri spisu številka 58 je za leto 1512 datum »... an montag nach sand Georgentag« 26. in ne 25. april). Sicer pa je pred nami začetek dragocene zbirke virov, ki je bila sprejeta v program edicij virov za slovensko zgodovino že leta 1972 na posvetovanju, ki sta ga sklicala Sekcija za občo in narodno zgodovino pri SAZU in Arhivsko društvo Slovenije. Tega začetka je vesel vsak zgodovinar, ki se ukvarja s starejšo zgodovino. Zato se lahko avtorici in izdajatelju zahvalimo in z veseljem pričakujemo že pripravljene drugi del.

Vaško Simoniti

Zbornik za historiju školstva i prosvjete, 13. Ljubljana, 1980. 172 strani.

Nedvomno je videti nekoliko čudno, če ima strokovna revija, za katero je napisano, da je izšla v Ljubljani, srbohrvaški naslov. Stvar pa je zelo preprosto pojasniti. Zbornik je glasilo Slovenskega šolskega muzeja iz Ljubljane, Hrvaškega šolskega muzeja iz Zagreba ter Pedagoškega muzeja iz Beograda. Sedež uredništva se vsaki dve leti seli od enega teh treh mest do drugega, trenutni uredniški sedež pa je označen tudi v naslovu revije. Morebiti bi bilo bolje, če bi bil tudi naslov dvojezičen ali večjezičen, saj so v zborniku slovenski prispevki objavljeni v originalnem jeziku. V dosedanjih trinajstih številkah zbornika se je vrstilo mnogo zanimivih in tehtnih slovenskih in ostalih jugoslovanskih prispevkov, zato je škoda, da revija med slovenskimi zgodovinarji in pedagoškimi delavci ni posebno znana in razširjena.

Uvodni prispevek v 13. številki Zbornika je posvečen spominu na tovariša Tita, napisal pa ga je glavni urednik revije, redni profesor beogradske fakultete za politične vede dr. Dragutin Franković. Redni profesor prištinske univerze dr. Jasar Redžepagić razmišlja o pedagoških pogledih Georga Wilhelma Friedricha Hegla ob 210-letnici rojstva in 150-letnici smrti tega pomembnega nemškega in svetovnega misleca. Kustos Slovenskega šolskega muzeja Jože Ciperle objavlja na podlagi virov in literature izčrpen oris razvoja vzgojnih domov na Slovenskem in razvoja našega posebnega šolstva. Magister Liubiša Dunjić, ki je sicer prosvetni svetovalec na Prosvetno-pedagoškem zavodu v Zenici, prikazuje »zgodovinski proces preobrazbe šolskega nadzorstva«, vendar to ni zgodovinski pregled, ampak nekakšna vizija, ki sega od prvotne brezrazredne družbe s »klasičnim iz-

virnim« in »patriarhalnim izvirnim« nadzorstvom vse do bodoče brezrazredne (komunistične) družbe s futurističnim nadzorstvom. Zgodovinarja taka vizija prav gotovo ne bo obogatila.

Profesor Filozofske fakultete v Zadru dr. Mate Zaninović nadaljuje s svojim nizom prikazov šolstva v Dalmaciji. Tokrat objavlja prvi del orisa šol v Šibeniku in okolici v času stare Jugoslavije, v obdobju od 1921 do 1929. Posebno pozornost posveča razvoju realne gimnazije in učiteljsišča v Šibeniku. Upokojeni učitelj s Cetinja Marko Marković naglašá pomen dijaških literarnih krožkov v revolucionarnem gibanju na cetinjskih srednjih šolah v času 1931—1933. O razvoju Višje pedagoške šole v Zagrebu v letih 1945—1951 piše njen upokojeni ravnatelj Josip Busija. Po ustaljenem načinu urejanja Zbornika sledijo razpravam manjši prispevki in gradivo. V tej rubriki tokrat piše ravnatelj beograjske osnovne šole »Stjepan Filipović« Milovan Bogavac o razvoju šolstva v Ibarskem Kolašinu od srednjeveške srbske države do danes. Kustodinja beograjskega Pedagoškega muzeja Miroslava Gavrilović prikazuje stoletno delovanje Prosvetnog Saveta Srbije. Zanimiv in koristen je izčrpen pregled ohranjenih disertacij s področja zgodovine šolstva in pedagogike v Jugoslaviji. Za zagrebško univerzo ga je pripravil asistent tamkajšnje Filozofske fakultete Ivan Dumbović, za ljubljansko ravnateljica Slovenskega šolskega muzeja Slavica Pavlič, za beograjsko, niško, novosadsko, sarajevsko in skopsko univerzo ravnatelj beograjskega Pedagoškega muzeja Svetomir Gaić ter za prištinsko univerzo Hajrudin Kolić.

Sledijo prispevki iz stalnih rubrik ocen in poročil o pomembnejših delih s področja zgodovine šolstva in prosvete v Jugoslaviji ter poročila o delu jugoslovanskih šolskih oziroma pedagoških muzejev. Andrej Vovko se spominja umrlega sodelavca Zbornika, znanega slovenskega pedagoškega delavca in enega izmed jugoslovanskih pionirjev poklicnega usmerjanja Albina Podjavorška. Zbornik zaključuje bibliografski pregled del iz zgodovine šolstva in prosvete na področju SR Hrvaške v letih 1974 do 1979, ki sta ga pripravila kustosa Hrvaškega šolskega muzeja Jasna Kolaric in Ivan Vavra. Že iz tega kratkega pregleda moremo ugotoviti, da ima revija dovolj velik in kaj pisan krog sodelavcev iz skoraj vseh delov Jugoslavije. Žal je še vedno jugoslovanska le zaradi sodelavcev, ne pa tudi glede finansiranja, saj ji namenjajo sredstva le tiste republike, ki »premorejo« šolske muzeje.

Andrej Vovko

Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem (1868—1980). Ljubljana : Delavska enotnost, 1981. 615 strani.

Skupina avtorjev, zgodovinarjev, pretežno sodelavcev Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, je v začetku leta 1981 izdala knjigo, do katere prav gotovo nihče od bralcev ni mogel ostati neprizadet. Obsežno delo, ki zajema več kot sto let slovenske zgodovine, ne sodi med običajne zgodovinske publikacije. Ni ne klasično zgodovinsko znanstveno delo, ne poljudnoznanstvena publikacija namenjena predvsem široki javnosti, pač pa nekakšen pripomoček za spoznavanje in razumevanje enega pomembnih procesov slovenske zgodovine — naprednega delavskega gibanja. In če se je morda komu od bralcev porodil dvom v pomembnost in uporabnost take vrste zgodovinarjevega dela, če si je kdo postavil vprašanje ali ne bi bilo bolj smotno namesto kronologije pisati zgodovino naprednega delavskega gibanja, je treba poudariti, da je tudi takšno delo še kako pomembno in da je lahko tovrstna publikacija zelo koristna pri pisanju sintetične zgodovine naprednega delavskega gibanja.

Ce na kratko povzamem besede, zapisane v predgovoru, gre za slovenski del kronologije naprednega delavskega gibanja v Jugoslaviji (prva knjiga te kronologije je medtem v Beogradu izšla aprila 1981), ki je razdeljena na štiri kronološka in vsebinska poglavja. Prvo poglavje (avtorji Jasna Fischer, Franc Rozman in Boris Gombač) govori o problematiki od leta 1868 do konca prve svetovne vojne leta 1918, drugo poglavje (avtorji Janko Prunk, France Filipič, Milica Kacin-Wohinz in Tone Zorn) o času med obema vojnama, tretje poglavje o narodno-osvobodilnem boju in ljudski revoluciji 1941—1945 (avtorja Tone Ferenc in Stefka Zadnik), zadnje poglavje pa se dotika obdobja 1945—1979, ki smo ga zgodovinarji začeli raziskovati in znanstveno obdelovati šele v zadnjem času (avtorji Jera Vodušek-Starič, Martin Ivanič, Tone Zorn in Metka Gombač). Knjigi sta na koncu dodani kazali osebnih in krajevnih imen ter stvarno kazalo.

Uredniški odbor je v predgovoru zapisal: »Držali smo se načela, da je v tem pregledu treba upoštevati predvsem dogodke iz našega delavskega gibanja«. Od knjige s takim naslovom bralec tako vsebino tudi pričakuje. Toda zlasti, ko se knjiga prevesi v drugo polovico obravnavanega obdobja, se zdi, da se avtorji tega